

Åpent BKA-møte på Eidsvoll 1814 - 13.2.2025

Det var stort innrykk fra den engasjerte eldre generasjon da Eidsvoll 1814 åpnet dørene for sitt årlige klimaarrangement i Demokratisenteret Wergelands Hus. Det var Hamar og Omland avdeling av Besteforeldrenes Klimaaksjon som tok initiativ til møtet, og arrangerte sammen med Eidsvoll-avdelingen og Eidsvoll 1814.

God stemning og høy forventning i salen da møteleder Andrew Kroglund introduserte dagens to foredragsholdere: Kristin Halvorsen, direktør for klimastiftelsen Cicero, og Jenny Sandvig, advokat, kjent for å føre flere saker i retten for klimaorganisasjonene. Jenny var riktignok på storskjerm, hun måtte bruke dagen i Oslo Tingrett, der det falt dom i saken WWF har anlagt mot staten, om utvinning av mineraler på havbunnen.

Dommen ble ikke noen klar seier for WWF og advokat Sandvig. Heller ikke utenfor rettssalene er det for tida lett å finne de store seirene for klimasaken. Kristin Halvorsen viste grafer og kart som demonstrerte tydelig nettopp det vi frykter: Temperaturøkningen på jorda har økt jevnt og trutt de siste 20 000 år, men aldri så raskt og voldsomt som siden den industrielle revolusjonen. Flere registreringer viser at temperaturen har økt med mer enn 1,5 grader siden 1850. Ingen år har havtemperaturen vært høyere enn i 2024. Vi i Norge merker kanskje ikke så godt selve temperaturøkningen, men vi merker veldig godt værphenomenene som følger. Og ikke minst merker vi katastrofene, ekstremhendelsene som kommer stadig tettere, der værphenomener utløser flommer, jordskred, tørke, branner, og store menneskelige lidelser. I Norge er det spesielt de hyppigere og kraftige regnskyllene, som skaper økende problemer for bebyggelse, landbruk og infrastruktur. Mange land har vært rammet hardere enn oss, men det er nærmest polene at temperaturøkningen er størst.

I tillegg til å stoppe utslippene av klimagasser, er det en annen type klimatiltak som stadig blir mer nødvendig: Skadebegrensende tiltak, varslingsrutiner og beredskap.

Selv om utfordringene er enorme, og den politiske viljen til å gjennomføre de nødvendige tiltakene synes fortvilende liten, finnes det allikevel noen positive utviklingstrekk, som det er viktig å merke seg: For noen år siden sa FNs klimapanel at vi neppe klarer å stoppe temperaturøkningen før den er blitt over 4 grader. Nå har de endret estimatet til mellom 2,8 og 3,2 grader. Det er fortsatt altfor mye, og fortsatt reduksjon kommer ikke av seg selv – men det viser at det tross alt gjøres noe, og at det har effekt.

Mange land har gjennomført tiltak som har minsket klimagassutslippene merkbart: Flere land i Europa har fra 1990 til 2020 minsket utslippene med mellom 30 og 40 %. Norge har på samme tid oppnådd 5-6 %. Vi har i stor grad betalt andre land for å minske sine utslipp, ved å kjøpe klimakvoter.

Men utslippene må videre ned, og nå melder problemene seg: Vi -og andre land- har gjort alt som var enkelt og billig, nå må det mer omfattende inngrep til. Og siden alt utslipp skal ned mot 0 globalt, kan vi ikke bare fortsette å betale andre for å gjøre det. Kvotene i markedet vil bli færre, og dyrere.

I fjor la Klimautvalget 2050 fram sin rapport. De la vekt på et viktig poeng: Etter hvert som vi kutter våre utslipp, blir utslipp mer og mer et knapphetsgode, en begrenset ressurs. Vi kommer aldri helt ned i 0% i forhold til førindustrielt nivå, men kanskje 5%. Hva skal vi prioritere å bruke det til? Matproduksjon er en god kandidat, det lar seg ikke gjøre å produsere mat helt utslippsfritt.

Vi har også andre begrensede ressurser: Rein energi, biomasse, kompetanse, mineraler, arealer. Alle disse må i mye større grad brukes smart og planmessig. Er det f.eks. lurt å investere i strøm til oljeplattformer som uansett må slutte å produsere om et visst antall år? Kan vi bygge ut infrastruktur mer planmessig og energismart? Hvordan skaffer vi oss mest effektivt og rimelig mer rein energi?

Vindkraft på land er et svar, men det har store estetiske og naturrelaterte ulemper. Kan turbinene plasseres og utformes på mindre skadelige måter? Det er nødvendig å gjøre avveininger, verden er ikke svart/hvit.

Cicero har ekspertise på mange fagfelt. På klimatologi og teknologi, men også samfunnsfag, sosiologi og økonomi. De prøver å kartlegge vår vilje til å gjøre noe med problemene, og de har gjort spørreundersøkelser som viser hva folk tenker om klimaproblemet. Ca. 80% av oss tror klimaet endrer seg, ca. 70 % tror det er en sammenheng mellom utslipp og klima. Det fins altså klimafornektere, men de er i sterkt mindretall, og målingene viser at dette er stabilt over tid. Et flertall mener at de har et ansvar for å støtte en politikk som reduserer klimagassutslipp.

Det har versert nyheter om at folk er mindre opptatt av klima – det stemmer altså ikke med Ciceros undersøkelser, det er omtrent like mange som er bekymret, og som vil gjøre noe.

Man kan bli oppgitt over hvor lite som blir gjort, og hvor lite et flertall av stortinget synes å bry seg. Men det er viktig å gjøre det vi kan. Hver tiendedels grad i redusert oppvarming teller. Og hvert minutt oppvarmingen forsinkes, teller også.

Jenny Sandvig er selvsagt skuffet over at hun og WWF ikke vant fram i sin sak om mineraler på havbunnen. Dommeren skilte, slik hun så det, ikke mellom det å kreve en grundig konsekvensutredning, som var WWFs poeng, og det å kreve stopp i planene om mineralutvinning. Det siste blir til syvende og sist et politisk spørsmål, mens kravet om grundige utredninger, og å offentliggjøre kunnskapene om disse, er forankret i grunnloven. Likevel var det lyspunkter i dommen: Den anerkjente organisasjonens rett til å gå til sak, og den frikjente dem for saksomkostninger.

Det er ca. 2000 rettsaker på gang som gjelder klima- eller naturvern, på verdensbasis. Mange av sakene er rettet mot stater, mange også mot store selskaper som Shell, Exxon, Total osv. I mer enn 50% av sakene det er falt dom i så langt, har miljøorganisasjonene fått helt eller delvis medhold. Likevel mener Sandvig at man skal tenke seg godt om før man prøver å bruke rettsapparatet i miljøsaker. Det er dyrt – dyrere enn i våre naboland-, det er risiko for å tape saken, noe som kan skade lignende saker, og det krever store ressurser å forberede og gjennomføre en rettsak.

Men det kan også ha stor nytteverdi å gjennomføre en rettsak. Mens en politisk debatt i medier eller i politiske fora ofte preges av partenes ulike tilgang til offentligheten, er rettsalen et sted der man stiller mer som likemenn, med lik taletid og oppmerksomhet. En rettsak kan skape ny oppmerksomhet og interesse for en problemstilling. En rettsak kan gjøre klimaskader mer kjent. En rettsak gir en stemme til ellers stumme aktører, som natur, hav, dyrearter. I rettsalen har det vist seg at klimavitenskapen ikke trekkes i tvil – den legges til grunn som en del av helhetsbildet. Saken i Sveits, der *KlimaSeniorinnen* vant mot staten, er et interessant eksempel: Det ble fastslått at staten har et særlig ansvar for å beskytte svake grupper mot helseskadelige og livsfarlige hendelser. Det har staten ikke gjort godt nok, i og med at man har tillatt klimautslipp som har ført til hetebølger som igjen har tatt liv og gitt varige helseskader blant eldre kvinner.

En viktig seier for klimaet kom da BKA og Natur og Ungdom fikk medhold i sin sak mot staten, om at norsk olje som forbrennes i et annet land, skal regnes med i konsekvensutredningen før en utbygging. Staten har ikke fulgt den dommen, som derfor er anket til Høyesterett, der den skal opp i mars. I Storbritannia ble den norske dommen lagt til grunn da Rosebank-utbyggingen nylig ble stoppet av retten. Equinor, som er operatør, fortsetter likevel planleggingen, og regner tilsynelatende dommen som en hindring som snart er overvunnet.

Når det gjelder mineralutvinning på havbunnen, er det flere typer konsekvensutredninger som ikke er blitt krevet fra Statens side: Konsekvenser for CO2-kretsløpet, konsekvenser for radioaktivt avfall, konsekvenser for landdeponi av masser.

I etterfølgende diskusjon om hvorvidt det er lurt å ta klimaspørsmål til retten, var svarene både/og. Kristin Halvorsen understreket at man i et demokrati uansett ikke kommer utenom en politisk behandling, og at man er helt avhengig av at det er valgt inn et storting der flertallet vil sette klima foran andre hensyn.

Skal vi kunne legge til grunn at natur er en egen juridisk enhet? Personifisering av natur er kjent fra bl.a. urfolkstradisjoner. Det vil i så fall kunne bli reist krav på vegne av naturen, ved at naturen tillegges legitime interesser som part.

Andrew Krogglund stilte avslutningsvis spørsmål om hva vi skal si til de politikerne som først og fremst er opptatt av å stoppe «kostbare, unyttige klimatiltak». Kristin Halvorsen viste til at det verste sløseriet i så måte var sponsingen av oljeutbygging under koronaen, som de samme politikerne sto bak. Det er derimot mange andre land som subsidierer klimavennlige næringer.

Men vi må se etter nye tiltak, og vi må se etter ting vi *ikke* skal gjøre: Rive brukbare hus, bygge overdimensjonerte motorveier, osv. Vi må slutte å overforbruke. I spørreunden på slutten av møtet ble dette vist til som et hovedpoeng, av MDG-politiker Kristin Seim Buflod. Hun mente også at det nye fastprissystemet for strøm ikke vil få folk til å skjære ned på strømforbruket. Kristin Halvorsen mente det burde være bedre måter å erstatte høye strømpriser på, kanskje bare sende en sjekk til hver av oss i posten?

Når kommer den første store rettssaken fra utenlandske klimaforkjempere, mot Equinor? Kanskje kommer den store saken heller mot den norske staten. Utlandet har begynt å legge merke til at Norge fører doble standarder når det gjelder klimapolitikk og fossilutvinning. Og de ser at Norge er et søkkrikt land, som har råd til ikke bare å føre en rettssak, men også å betale betydelige erstatninger til klimarammede fattige land.

Karin Andersen er opptatt av hvordan vi kan nå igjennom en mur av desinformasjon og usannheter. Kristin Halvorsen er på sin side opptatt av at en aktør som Cicero alltid må være 100% etterrettelig, slik at forskningen blir trodd på. Forskerne har også et ansvar for å fortelle at det nytter, det lille vi gjør, og at vi kan gjøre mye mer.

Torleif Hamre spurte om det er riktig at klima har kommet lenger ned på politikernes prioriteringsliste? Kristin Halvorsen mente partienes prioriteringer skifter ganske ofte, varer sjelden mer enn to stortingsperioder. For folk flest står klima på 4.plass, og det er bedre enn blant politikerne (unntatt miljøpartiene). Og vi skal ikke glemme at det fins mye smart som politikerne kan få til, som ikke er definert som klimapolitikk.

Greenpeace og Natur og Ungdom har gått til søksmål mot staten for tildeling av letelisenser i Arktis, en sak som er blitt anket helt til Menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Jenny Sandvig er bistandsadvokat, og ser fram til saken skal opp – hun tror klimasiden har god mulighet til å vinne.

Til slutt siterte Andrew Krogglund fra en tekst av Camilla Collett, om Andelva som renner forbi Eidsvollsbygningen, der Collett priser dens skjønnhet i den uberørte natur – 200 år før vårt møte.

For Eidsvoll 1814 var arrangementet innledning til en aktivitetsuke for barn, som også handler om klima og naturvern. Det er viktig at eldre engasjerer og organiserer seg, men det er minst like viktig at nye generasjoner kan oppdras til bevissthet og engasjement for klimaet og naturen.

(Ref.: Tore Lahn)